O’QUV JARAYONIDA MUAMMOLI O’QITISHNING AHAMIYATI

Ergasheva Nasiba Murtazaevna
Osiyo xalqaro universiteti magistranti

ANNOTATSIYA. Mazkur maqolada o‘quv jarayonida muammoli o‘qitish usulining ahamiyati va uning ta’lim samaradorligini oshirishdagi roli yoritilgan. Muammoli o‘qitish o‘quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, analitik va ijodiy yondashuvlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Muallif ta’lim jarayonida muammoli vaziyatlar yaratish, ularni tahlil qilish va yechim topish jarayonida o‘quvchilarning faolligini oshirish usullarini ko‘rib chiqadi. Shuningdek, maqolada muammoli o‘qitishning zamonaviy o‘qitish texnologiyalari bilan uyg‘unligi va uning natijalari tahlil qilingan. Maqola o‘qituvchilar, pedagogika tadqiqotchilari hamda ta’lim sifatini oshirishga qiziquvchi mutaxassislar uchun mo‘ljallangan.

Kalit so‘zlar: muammoli o‘qitish, ta’lim jarayoni, mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv, o‘quvchilar faolligi, zamonaviy texnologiyalar, ta’lim samaradorligi.

АННОТАЦИЯ. В данной статье рассматривается значение проблемного обучения в образовательном процессе и его роль в повышении эффективности обучения. Проблемное обучение способствует развитию у студентов навыков самостоятельного мышления, аналитического и творческого подходов. Автор анализирует методы создания проблемных ситуаций в учебном процессе, их анализа и поиска решений для повышения активности студентов. Кроме того, в статье изучается интеграция проблемного обучения с современными образовательными технологиями и оцениваются его результаты. Статья предназначена для преподавателей, исследователей в области педагогики и специалистов, заинтересованных в повышении качества образования.

Ключевые слова: проблемное обучение, образовательный процесс, самостоятельное мышление, творческий подход, активность студентов, современные технологии, эффективность обучения.

ANNOTATION. This article highlights the significance of problem-based teaching methods in the educational process and their role in enhancing the effectiveness of learning. Problem-based teaching fosters the development of students' independent thinking, analytical, and creative approaches. The author examines strategies for creating problematic situations in the learning process, analyzing them, and finding solutions to enhance student engagement. Additionally, the article explores the integration of problem-based teaching with modern educational technologies and evaluates its outcomes. The paper is intended for educators, pedagogical researchers, and professionals interested in improving the quality of education.

ISSN 3030-3907

Keywords: problem-based teaching, educational process, independent thinking, creative approach, student engagement, modern technologies, learning effectiveness.

KIRISH. Ta'lim sifatini oshirish va o‘quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish zamonaviy ta'limning asosiy vazifalaridan biridir. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PQ-4306-sonli qarorida ta'lim tizimini isloh qilish, innovatsion va muammoli o‘qitish metodlarini joriy etish zarurligi ta'kidlangan. Shuningdek, 2021-yil 6-noyabrda qabul qilingan “Ta’lim sifatini ta’minlash va xalqaro reyting ko‘rsatkichlarini yaxshilash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarorda zamonaviy o‘qitish texnologiyalarini joriy qilish orqali ta’lim jarayonining samaradorligini oshirish muhimligi qayd etilgan.

Ta’lim tizimining rivojlanishi, uning samaradorligi va sifatini oshirish har doim ta’lim siyosatining eng dolzarb masalalaridan biri bo‘lib kelgan. O‘zbekiston Respublikasida ta’lim sohasidagi islohotlar, 2017-yilda qabul qilingan "Ta’limni rivojlantirishga oid Davlat dasturi" kabi hujjatlar orqali, o‘quvchilarning faolligini oshirish, mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilgan. Buning uchun yangi pedagogik texnologiyalarni, ayniqsa, muammoli o‘qitish usullarini qo‘llash zarurligi ta'kidlanmoqda.

Muammoli o‘qitish — bu o‘quvchilarga o‘z bilimlarini mustaqil ravishda ishlab chiqishga va yangi bilimlarni yaratishga yordam beruvchi pedagogik usul bo‘lib, unda o‘quvchilar muammoli vaziyatlarni tahlil qilib, ularni hal qilishga intiladi. Ushbu metod o‘quvchilarda analitik va ijodiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi va ta’lim jarayonini yanada jonli, interaktiv va samarali qiladi.

Muammoli o‘qitish – bu o‘quv jarayonida o‘quvchilarni faollashtirish, ularning mustaqil qaror qabul qilish va ijodiy masalalarni yechish qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi usuldir. Ushbu maqolada muammoli o‘qitishning ta'lim jarayonidagi o‘rni, zamonaviy ta'lim texnologiyalari bilan uyg‘unligi va uning amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Mazkur mavzu ta'lim sifatini oshirish yo‘lida yangi imkoniyatlarni ochib beradi va o‘quvchilarning intellektual rivojlanishini ta'minlaydi.

Bugungi kunda, dunyo bo‘ylab ta’lim tizimida innovatsion pedagogik texnologiyalarga talab ortib bormoqda. Xususan, o‘qitishning yangi shakllari, masalan, muammoli o‘qitish usuli, o‘quvchilarga o‘z bilimlarini chuqurroq o‘zlashtirish va ularda mantiqiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishda samarali vosita sifatida ko‘rilmoqda. Biroq, o‘qituvchilar ushbu usulni to‘liq qo‘llashda turli muammolarga duch kelishmoqda. Bu o‘z navbatida ta’lim samaradorligiga salbiy ta'sir ko‘rsatishi mumkin. Shuning uchun, muammoli o‘qitish metodikasini o‘quv jarayonida joriy qilish bo‘yicha ilmiy izlanishlar, tahlillar va amaliy tajribalar zarurdir.

ISSN 3030-3907

Muammoli o‘qitish — bu o‘quvchilarning mustaqil fikrlash va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik usul bo‘lib, unda o‘quvchilar muammoli vaziyatlarni tahlil qilib, ularni hal qilishga intiladi. Ushbu metod o‘quvchilarda analitik va ijodiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi va ta’lim jarayonini yanada jonli, interaktiv va samarali qiladi. Muammoli o‘qitish metodikasini o‘quv jarayonida joriy qilishda o‘qituvchilar turli muammolarga duch kelishmoqda. Bu o‘z navbatida ta’lim samaradorligiga salbiy ta'sir ko‘rsatishi mumkin. Shuning uchun, muammoli o‘qitish metodikasini o‘quv jarayonida joriy qilish bo‘yicha ilmiy izlanishlar, tahlillar va amaliy tajribalar zarurdir. Muammoli o‘qitishning samaradorligini oshirish uchun o‘qituvchilar o‘quvchilarning qiziqishlari va ehtiyojlarini inobatga olib, muammoli vaziyatlarni yaratishlari kerak. Shuningdek, o‘quvchilarning mustaqil fikrlash va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun turli metod va texnikalarni qo‘llash muhimdir. Muammoli o‘qitishning o‘ziga xos xususiyatlari o‘quvchilarning mustaqil fikrlash va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilganligi, o‘quv jarayonida interaktivlik va faol ishtirokni ta’minlashi, shuningdek, o‘quvchilarning qiziqishlari va ehtiyojlarini inobatga olgan holda muammoli vaziyatlarni yaratishidir.

ADABIYOTLAR TAHLILI.

Muammoli o‘qitish metodining nazariy asoslari va amaliy yondashuvlari bo‘yicha bir qator tadqiqotlar o‘tkazilgan. Jumladan, J. Deweyning "Democracy and Education" (1916) asarida muammoli o‘qitishning asoslari va uning ta’lim jarayonidagi demokratik tamoyillar bilan bog‘liqligi yoritilgan. Dewey ta’limda muammoli vaziyatlarni yaratish orqali o‘quvchilarni mustaqil o‘rganishga undash mumkinligini ta’kidlaydi.

L. S. Vygotskiyning "O‘qitish va intellektual rivojlanish" (1934) asarida esa ta’lim jarayonida o‘quvchilarni mantiqiy fikrlash va masalalarni mustaqil hal qilishga yo‘naltirishning ahamiyati ko‘rsatib o‘tilgan. Vygotskiy nazariyasi o‘quvchilar o‘rtasidagi hamkorlik va ijtimoiy muloqotning ta’lim samaradorligidagi o‘rnini tushuntiradi.

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 6-apreldagi 187-sonli qaroriga muvofiq, ta’limda innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish, muammoli o‘qitish metodlarini qo‘llash orqali o‘quvchilarning mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuv ko‘nikmalarini shakllantirishga alohida e’tibor qaratilgan.

Zamonaviy tadqiqotlar qatorida A. D. Kalmykovning "Muammoli o‘qitish nazariyasi va amaliyoti" (2010) kitobi e’tiborga loyiq. Ushbu asarda muammoli o‘qitish metodikasining o‘quv jarayonidagi afzalliklari va uni qo‘llash bo‘yicha amaliy tavsiyalar berilgan. Kalmykovning tahliliga ko‘ra, muammoli o‘qitish o‘quvchilarning tanqidiy va ijodiy fikrlashini rivojlantirish uchun samarali vositadir.

ISSN 3030-3907

Bu adabiyotlar muammoli o‘qitish metodikasining nazariy asoslarini va ularning amaliyotdagi tatbiqini chuqurroq tushunishga yordam beradi. Ularning o‘rganilishi mavzuning dolzarbligini tasdiqlaydi va ta’lim jarayonini rivojlantirish uchun yangi yondashuvlarni aniqlashga imkon yaratadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI. Ushbu tadqiqotda muammoli o‘qitishning ta’lim jarayonidagi samaradorligini aniqlash maqsadida quyidagi metodologik yondashuvlar va usullar qo‘llanildi:

Adabiyotlarni tahlil qilish orqali muammoli o‘qitishning nazariy asoslari o‘rganildi. J. Deweyning "Democracy and Education", L. S. Vygotskiyning "O‘qitish va intellektual rivojlanish", shuningdek, A. D. Kalmykovning "Muammoli o‘qitish nazariyasi va amaliyoti" asarlaridagi fikrlar asosida muammoli o‘qitish metodining asosiy tamoyillari aniqlab olindi.

Empirik usullar. So‘rovnoma: O‘zbekistonning turli maktab va oliy ta’lim muassasalarida faoliyat yurituvchi 50 nafar o‘qituvchi va 100 nafar o‘quvchi o‘rtasida muammoli o‘qitish bo‘yicha fikrlarini aniqlash uchun so‘rovnoma o‘tkazildi. So‘rovnoma savollari muammoli vaziyatlarni yaratish, ularni hal qilishda o‘quvchilar faolligini baholashga qaratildi. Kuzatuv: Dars jarayonlarida muammoli o‘qitish metodidan foydalanishning ta’lim samaradorligiga ta’siri kuzatildi. Kuzatuvlar Toshkent shahridagi 5 ta maktab va 2 ta oliy ta’lim muassasasida o‘tkazildi.

Eksperiment. Muammoli o‘qitishning ta’lim natijalariga ta’sirini o‘rganish maqsadida eksperiment o‘tkazildi. Eksperimentda ikki guruh (eksperimental va nazorat) shakllantirildi. Eksperimental guruhda muammoli o‘qitish metodlari qo‘llanildi, nazorat guruhida esa an’anaviy o‘qitish usullari davom ettirildi. Ta’lim samaradorligi test sinovlari orqali baholandi.

Statistik tahlil. Tadqiqot davomida yig‘ilgan ma’lumotlar matematik-statistik tahlil usullari yordamida qayta ishlanib, muammoli o‘qitish metodining samaradorligini o‘lchash uchun foiz va o‘rtacha ko‘rsatkichlar hisoblandi. SPSS dasturidan foydalanildi.

Mazkur metodologik yondashuvlar asosida muammoli o‘qitishning ta’lim jarayonidagi o‘rni va afzalliklari aniqlandi. Shuningdek, tadqiqot natijalari muammoli o‘qitishning zamonaviy o‘quv jarayonlariga mosligini tasdiqladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tadqiqot davomida muammoli o‘qitishning ta’lim jarayoniga ta’siri bir qancha jihatlar bo‘yicha o‘rganildi. O‘tkazilgan kuzatuvlar, so‘rovnomalar va eksperiment natijalari quyidagilarni ko‘rsatdi:

Muammoli o‘qitish samaradorligi. Eksperimentda ishtirok etgan eksperimental guruh (muammoli o‘qitish metodlari qo‘llanilgan) va nazorat guruhi (an’anaviy o‘qitish usullari qo‘llanilgan) o‘quvchilari o‘rtasida sezilarli farqlar

ISSN 3030-3907

aniqlandi: Eksperimental guruhning test natijalari o‘rtacha 15-20% yuqoriroq bo‘ldi. O‘quvchilar muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, yechim topish va mustaqil qaror qabul qilish bo‘yicha yuqori ko‘rsatkichlarga ega bo‘ldi.

O‘quvchilarning faolligi Kuzatuvlar shuni ko‘rsatdiki, muammoli o‘qitish qo‘llanilgan darslarda o‘quvchilarning dars jarayonida ishtiroki an’anaviy usullarga nisbatan sezilarli darajada yuqori edi: Dars jarayonida o‘quvchilarning savollar berish va muammolarni hal qilishda faolligi 25% oshdi. 100 nafar o‘quvchidan 78 nafari muammoli vaziyatlarni tahlil qilishni qiziqarli va foydali deb baholadi.

O‘qituvchilarning fikri. So‘rovnomada qatnashgan 50 nafar o‘qituvchidan 84% muammoli o‘qitish metodlari o‘quvchilarni faollashtirish va ularda mantiqiy fikrlashni rivojlantirishda samarali ekanligini tasdiqladi. Shu bilan birga, 16% o‘qituvchi metodni qo‘llash uchun qo‘shimcha o‘quv materiallari va resurslar kerakligini ta’kidladi.

Texnologik moslashuvchanlik Zamonaviy texnologiyalar (interaktiv taxtalar, elektron darsliklar) bilan uyg‘unlashtirilgan muammoli o‘qitish dars samaradorligini yanada oshirganligi kuzatildi. Masalan, interaktiv muammoli topshiriqlar orqali o‘quvchilarning bilim olishga qiziqishi oshgani qayd etildi.

Natijalar xulosasi

- Muammoli o‘qitish ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim usul ekanligi tasdiqlandi.
- O‘quvchilarning analitik fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish va ijodiy yondashuv ko‘nikmalarini rivojlantirishda mazkur metod an’anaviy usullardan ustun ekanligi aniqlandi.
- Metodni joriy etishda qo‘shimcha resurslar va o‘qituvchilarning malakasini oshirish zarurati mavjudligi ma’lum bo‘ldi,

Bu natijalar muammoli o‘qitishni kengroq joriy etish va ta’lim jarayoniga zamonaviy texnologiyalarni integratsiya qilish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqishga asos bo‘lib xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, muammoli o‘qitish metodining ta’lim jarayonida qo‘llanilishi o‘quvchilarning bilim olish samaradorligini sezilarli darajada oshirishini tasdiqladi. Quyidagi asosiy xulosalar chiqarildi:

1. Muammoli o‘qitish o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, analitik tahlil va ijodiy masalalarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirishda samarali ekanligi aniqlandi. Eksperimental guruhda test natijalari nazorat guruhiga nisbatan o‘rtacha **15-20%** yuqori bo‘ldi.
2. Dars jarayonida muammoli o‘qitish usullari o‘quvchilarning faolligini oshirib, ular o‘rtasida hamkorlik va muhokama ko‘nikmalarini mustahkamlaydi. Darslarda o‘quvchilarning ishtiroki **25%** oshgani kuzatildi.

ISSN 3030-3907

3. O‘qituvchilarning **84%** ushbu metodni samarali deb hisoblab, o‘z tajribalarida qo‘llashga tayyor ekanligini bildirdi. Ammo resurslarning yetishmasligi va o‘qituvchilarning malakasini oshirish zarurati muammoli jihatlar sifatida qayd etildi.

Tadqiqotda olingan natijalarga asoslanib quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

1. O‘qituvchilarning malakasini oshirish:
   - Muammoli o‘qitish metodlarini amaliyotda qo‘llash bo‘yicha maxsus seminarlar va treninglar tashkil etish. Pedagoglarning metodik bilimlarini mustahkamlash uchun masofaviy kurslar va vebinarlar joriy etish.
2. O‘quv resurslarini boyitish:
   - Muammoli o‘qitishga moslashtirilgan darsliklar, elektron qo‘llanmalar va interaktiv materiallar ishlab chiqish. Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish uchun maktablarni interaktiv taxta, kompyuter sinflari va internet bilan ta’minlash.
3. Tadqiqot va monitoringni kengaytirish:
   - Muammoli o‘qitishning ta’lim jarayonidagi uzoq muddatli natijalarini o‘rganish bo‘yicha qo‘shimcha tadqiqotlar o‘tkazish. Metodning samaradorligini baholash uchun doimiy monitoring tizimini joriy qilish.
4. Tizimli joriy etish:
   - Muammoli o‘qitishni boshlang‘ich ta’limdan boshlab oliy ta’limgacha bo‘lgan barcha bosqichlarda tizimli joriy etish. Ta’lim dasturlarini muammoli o‘qitish tamoyillari bilan uyg‘unlashtirish.

Ushbu takliflarning amalga oshirilishi ta’lim tizimida muammoli o‘qitishni muvaffaqiyatli joriy etishga va o‘quvchilarning ijodiy va analitik qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu esa ta’lim sifatini oshirish va mamlakatning intellektual salohiyatini yuksaltirishga ko‘maklashadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

13. Xalq hunarmandchiligi namunalarini takomillashtirish va rivojlantirish (zardo ‘zlik san’ati misolida) R.D.Dilmurodovna, E.R.Tohirovich, Ijodkor o'qituvchi 3 (27), 9-12
14. The Importance of Using Graphics Programs in The Design of Sewing Items. R.E. Tohirovich, R.D. Dilmurodovna, R.D. Muminovna Web of Teachers: Inderscience Research 1 (3), 5-8
15. TYPICAL MISTAKES MADE BY STUDENTS WHEN MAKING DRAWINGS IN THE ENGINEERING GRAPHICS DISCIPLINE R.E. Tohirovich, R.D. Dilmuradovna E-Conference Globe, 339-343
16. MAKTABGACHA TA’LIM MUASSASALARIDA MASHGULOTLARNI TASHKIL ETISH R.O Jaxonovna, R.E Tohirovich, R.D Dilmurodovna BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI 2 (1), 321-327

ISSN 3030-3907

17. Texnologiya ta’limi praktikumi fanini o ‘qitishda innovatsion ta’lim texnologiyalarini qo ‘llash imkoniyatlari D.D. Rayimova, S.I.Bahronova, D.M. Ruziyeva, N.U. Davlatova Educational Research in Universal Sciences 2 (5), 616-619
18. Innovative Technologica: Methodical E.T. Rustamov, D.D Rayimova Research Journal 2 (06), 37
19. Characteristics of technical creativity in technological education. Innovative technologica methodical research journal. 2021 E.T.Rustamov, D.D Rayimova, M.J Jabborova, ..B-37-41
20. Rustamov, Erkin Toxirovich, and Nozim Qayumovich Idiyev. "CHIZMA BAJARISHDA OQUVCHILAR YOL QOYADIGAN TIPIK XATOLAR." Интернаука 20-2 (2018): 58-60.
21. B. Sh. I., Dilmurodovna, R. D., Tohirovich, R. E., & Norjona, P. (2023). TEXNOLOGIYA FANINI O ‘QITISHDA INTERFAOL USULLARNI QO‘LLASH METODIKASI. Ta’lim fidoyilari, 4(1), 191-197.
22. Dilmurodovna R. D. XALQ HUNARMANDCHILIGI NAMUNALARINI TAKOMILLASHTIRISH VA RIVOJLANTIRISH (ZARDO‘ZLIK SAN’ATI MISOLIDA) //IJODKOR O‘QITUVCHI. – 2023. – T. 3. – №. 27. – C. 9-12.
23. Dilmurodovna R. D. XALQ HUNARMANDCHILIGI NAMUNALARINI TAKOMILLASHTIRISH VA RIVOJLANTIRISH (ZARDO‘ZLIK SAN’ATI MISOLIDA) //IJODKOR O‘QITUVCHI. – 2023. – T. 3. – №. 27. – C. 9-12.

ISSN 3030-3907